

עשור לפטירתה של רינה שחם

עפרה סרוסי בן־צבי

תחילה התיישבה בקיבוץ בית אלפא, שם התגורר בן זוגה, ואחר כך עברה לתל אביב, העיר שבה חיתה כל שנותיה בישראל.

מיד לאחר עלייתה לארץ החלה רינה שחם להשתלב בסצינת המחול המודרני המקומית, בין היתר, כמדריכה בקורס ראשון מסוגו לתנועה ולמחול מודרני למורות ולמדריכות מההתיישבות העובדת. את הקורס אירגן הוועד הפועל של מחלקת התרבות של ההסתדרות.

שחם פרצה לתודעת הקהל כרקדנית מוכשרת כבר ב־1951, אז נבחרה להיות הסולנית ביצירה *אש בהרים* של הכוריאוגרף האמריקני טאלי ביטי, אשר הועלתה במסגרת תיאטרון הבלט הישראלי של גרטרוד קראוס. ב־1952 הוזמנה שחם לתיאטרון הבימה, שם הופיעה בתפקיד הנסיכה ביצירה *מעשה בחייל*. ב־1954 העלתה ערב סולו ראשון, שבמרכזו יצירתה *המים המאריים* המבוססת על תוכן תנ"כי, וזכתה לביקורות מעולות.

ב־1957 התאחדו ארבע כוריאוגרפיות - שחם, יהודית אורנשטיין, נעמי אלסקובסקי ורינה גלוק - והקימו את בימת מחול, להקת המחול המודרני בסגנון אמריקני הראשונה שפעלה בישראל. לאחר שנתיים התפרקה הלהקה ושחם הצטרפה, כרקדנית סולנית ואורחת, לתיאטרון הלירי של אנה סוקולוב.

ב־1976 שחם שבה לשתף פעולה עם גלוק. השתיים ייסדו את להקת בת־שבע 2 וניהלו אותה יחד כמה שנים. הלהקה הוקמה כדי להכשיר רקדנים צעירים ולשלבם בלהקת האם, בת־שבע. שחם יצרה כמה עבודות ללהקת בת־שבע 2 (*שיר* - 1977, *כיצד נוצר רקדן* - 1978). כמו כן העלתה יצירה בלהקת בת־שבע (*מטאפורות* - 1977).

עוד ב־1963 ייסדה שחם להקה משלה - הלהקה הקאמרית למחול מודרני - אשר העלתה ערבי מחול במשך למעלה מ־30 שנה, בהרכבים משתנים. שחם היתה הכוריאוגרפית של הלהקה ולרוב גם הרקדנית הראשית שלה. להקה זו לא נהנתה מחימום שוטף, אלא הסתמכה על תקציבים שהוענקו לפי פרויקט, אם בכלל. כתוצאה

הארכיון הישראלי למחול שבבית אריאלה בתל אביב ערך ב־2015 אירוע מחווה לזכר הרקדנית, הכוריאוגרפית והמחנכת רינה שחם, בחלוף למעלה מעשר שנים למותה בגיל 74. על תוכנו של האירוע הופקדו בנותיה, מילת שחם יקיר ודלית (שחם) גילברג, שגם הנחו.

את היום המרגש והמכבד פתחה מרים פוזנר, מנהלת מחלקת הספריות בעיריית תל אביב יפו. התוכנית כללה סקירה של פרקי חיים ויצירה, שהוצגה על ידי בנותיה של רינה שחם, ובהמשך חולקה לשלושה ראשי פרקים: רינה שחם הרקדנית, רינה שחם הכוריאוגרפית ורינה שחם המורה. בפרקים אלה נשאו דברים (על הבמה או בקטעי וידיאו) רינה גלוק, ירון מרגולין, אנוכי, שאול גלעד, דניאלה מיכאלי, אביבה אורגד, אראלה הים, מאשה מוזס ורון בן ישראל. חוקרת המחול רות אשל אמרה דברי סיכום. התוכנית כולה לוותה במצגת שכללה קטעי וידיאו של ריקודים, קטעי ראיונות עם רינה שחם, קטעי עיתונות המתייחסים אליה וליצירתה ותמונות מתקופות שונות בחייה.

במהלך התוכנית קרמה עור וגידים דמותה של רינה שחם, הרקדנית המצוינת, היוצרת רבת ההשראה והמורה הנערצת. מורשתה האמנותית נפרשה בפני קהל הצופים במלוא יופיה והודגשה תרומתה החשובה למחול המודרני בישראל, שבה חיה ופעלה במשך 53 שנים.

רינה שחם, שעלתה לישראל מארצות הברית ב־1951, מילאה תפקיד חלוצי בהבאת המחול המודרני האמריקני לישראל. משפחתה התגוררה בלוס אנג'לס ואת ראשית צעדיה כרקדנית מקצועית עשתה שם בחסות אנשי תיאטרון ומחול יהודים, שביניהם בנימין צמח. היא נישאה לסופר הישראלי דוד שחם, שהיה שליח תנועת השומר הצעיר בארה"ב, ועברה לגור איתו בניו יורק. היא קיבלה מלגות שבאמצעותן למדה שם אצל גדולי הכוריאוגרפים - מרתה גרהאם, מרס קנינגהאם, לואיס הורסט ואחרים. היא התקבלה ללהקתה של גרהאם והשתתפה בחזרות על יצירתה *אביב בהרי האפלצ'ים*, אולם עבודתה עם גרהאם נקטעה בשל עלייתה ארצה עם בעלה.

All pictures of Rina Shaham

כל הצילומים של רינה שחם

האחרונה שהעלתה שחם, "שילוב" (1996), היתה מורכבת מעבודות שלה ועבודות פרי יצירתי.

בעבודותיה של רינה שחם שולבה מוסיקה מז'אנרים שונים: קלאסי, מודרני, ג'ז, רוק, פופ ועוד. היא ייחסה חשיבות לשילוב מוסיקה ישראלית מקורית ושיתפה פעולה עם מוסיקאים ישראלים, שחלקם כתבו יצירות במיוחד לעבודותיה. כן נהגה לשלב ביצירותיה קטעי ספרות ושירה של כותבים ישראלים ואמריקנים. היא הופיעה עם השחקן פנחס קורן בתוכנית מחול ושירה, *אותיות גדולות* (1977), במסגרת אמנות לעם.

שחם העלתה את יצירותיה גם בארה"ב, במסגרת ערב מחול ופויט שנערך במרכז למחול בעיר ברקלי בקליפורניה (1976). באותה שנה העלתה להקת *Shawl — Anderson Dance Company* את יצירתה *Songs of myself*.

פעילותה כללה גם יצירה של כוריאוגרפיה ותנועה להפקות תיאטרון, בהזמנת גופים שונים: *חברים מספרים על ג'ימי* (הבימה - 1970), *חג הסנדלרים* (הבימה - 1970), *שירי סילביה פלאט* (הצגת יחיד של השחקנית אביבה אורגד - 1974), *החיים כמשל* (תיאטרון עידן - 1986). כן יצרה תנועה בכמה הפקות תיאטרון של החוג לתיאטרון באוניברסיטת תל אביב, שבו לימדה.

במשך 50 שנה היתה שחם מורה קפדנית ומסורה, שרבים מתלמידיה הפכו לרקדנים מקצועיים. בנוסף לשיעורים שהעבירה בסטודיו, היא לימדה מחול בחוג לתיאטרון באוניברסיטת תל אביב ובסמינר הקיבוצים והיתה מרכזת מגמת המחול בבית הספר לאמנויות ויצ"ו בחיפה. היא הוזמנה להנחות כיתות אמן בארצות הברית, ובגרמניה הוזמנה להיות מורה אורחת בטאנץ'פורום בקלן. באמצע שנות ה־90 הוענק לרינה שחם פרס על מפעל חיים מטעם עיריית תל אביב.

יהא זכרה ברוך.

עפרה בן צבי סרוסי היתה בין הרקדניות שהשתתפו בלהקת בימת מחול. היתה תלמידה של מיה ארבטובה, רינה שחם, נעמי אלסקובסקי ורינה גלוק. ניהלה במשך 30 שנה בית ספר למחול בתל אביב והיתה גם כוריאוגרפית.

מכך נאלצו שחם ורקדניה, לעתים, לעבוד ולהופיע בתנאים קשים, אולם דבקתה של שחם בחזונה האמנותי חיפתה על הקשיים.

רינה שחם שאבה את הרעיונות ליצירותיה מכל תחומי החיים: יחסים בין בני אדם (*אכזה קלה* - 1954, *שעשועי נעורים* - 1957, *שיר אהבה* מתוך תוכניתה "מסכי עשן" - 1988), חוויות אישיות (*חזיונות* - 1965, *הזיות בכלוב* - 1970, *על דברים שהיו* - 1976, *מתוך ראשי העמוס וכיסא נדנדה* - שני האחרונים מתוך תוכניתה "כנחר הפוך" - 1980, *מחשבות ושתיקות* - 1995), הטבע והסביבה (*אדם ונופים* - 1955, *היום הוא יום ההולדת של השמש* מתוך תוכניתה "בין חושך לאור" - 1986), אקטואליה (*אזעקות ושתיקות* - 1976, *סבך* - 1983), השואה (*מסכי עשן* - 1988), המוסיקה, הספרות והשירה (*אטיוד* - 1963, *קונצרטו* - 1965, *סוויטת ג'ז* - 1965, *סרבאנדה* - 1970, *רנסנס/חורף/רנסנס* - 1976) וגם התנ"ך (*המים המאררים* - 1954, *ביד אשה נתתו - שמשון ודלילה* - 1957). התוכנית